

Områdesnämnden för humanvetenskap

Stefan Helgesson
Vicerektor

Justitiedepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Justitiedepartementet inkomma med synpunkter på remiss av *Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13)*. Betänkandet har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten och redovisas i bifogade bilagor, som utgör områdesnämndens svar.

Stefan Helgesson

Karolina Alveryd

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remiss av Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13)

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har genom remiss anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande.

Utredningens förslag i korthet

Utredningen föreslår att två nya brott införs i brottsbalkens 16 kap: deltagande i en kriminell sammanslutning och samröre med en kriminell sammanslutning. Kriminaliseringen är tänkt att träffa alla som på något vis deltar i eller har samröre med en kriminell sammanslutning, om handlandet är ägnat att främja, stärka eller understödja dess allvarliga brottslighet. En definition av kriminell sammanslutning ska införas i brottsbalken. Med detta avses en sammanslutning av fler än två personer som begår eller medverkar till allvarlig brottslighet för att uppnå ekonomisk vinning eller annan otillbörlig fördel.

Juridiska fakultetsnämndens slutsats

Juridiska fakultetsnämnden *avstyrker* förslagen i det remitterade betänkandet.

De huvudsakliga skälen till avstyrkande är sammanfattningsvis de följande:

- Juridiska fakultetsnämnden delar inte utredningens uppfattning om att de inskränkningar i föreningsfriheten som föreslås är proportionerliga.
- De straffvärda gärningar som skulle komma att omfattas av de föreslagna reglerna omfattas redan av de nyligen reformerade ansvarsreglerna i 23 kap. brottsbalken.
- Begreppet kriminell sammanslutning är vagt – trots att det definieras i lagen – och leder till att ansvarets gränser blir otydliga.

Motivering

Inskränkning av föreningsfriheten är inte proportionerlig

Juridiska fakultetsnämnden ser med oro på utvecklingen inom den organiserade brottsligheten. Samtidigt kan konstateras att de gärningar som begås i sådan verksamhet redan idag är kriminaliserade.

Juridiska fakultetsnämnden

Föreningsfriheten, såsom den kommer till uttryck i 2 kap. 1 § 5 p. regeringsformen och artikel 11 i Europakonventionen, är fundamental i en demokratisk rättsordning. Eventuella inskränkningar måste göras med bas i tydligt lagstöd, vara ändamålsenliga i förhållande till det eftersträvade syftet och uppfylla kraven på nödvändighet och proportionalitet.

Den stora inskränkning i en grundläggande rättighet som det är fråga om i de remitterade förslagen motsvaras inte av den av allt att döma mycket begränsade nytta i fråga om brottsbekämpning som reglerna kan förväntas leda till. Juridiska fakultetsnämnden finner därför att de aktuella förslagen, i sin nuvarande utformning, inte uppfyller kraven på nödvändighet och proportionalitet.

De straffvärda gärningar som skulle komma att omfattas av de föreslagna reglerna omfattas redan av de nyligen reformerade ansvarsreglerna i 23 kap. brottsbalken

De brott som föreslås innebär att gärningar som enligt nuvarande regelverk utgör osjälvständiga brott, eller möjligen faller utanför det kriminaliserade området på grund av att de inte lever upp till de krav som ställs för att det ska vara fråga om sådana brott, kriminaliseras som självständiga brottstyper. I betänkandet nämns att det ”bör finnas ett utrymme att kriminalisera gärningar på ett ännu längre ’avstånd’ ifrån ett utfört brott” än vad som är fallet enligt de osjälvständiga brottstyperna i 23 kap. brottsbalken (s. 242). Ett exempel på en sådan situation är enligt utredningen ”att försöka rekrytera någon att utföra ett brott, men där exempelvis den som uppmanas att utföra brottet vägrar – ofta bedöms en sådan situation som att risken för att brottet skulle fullbordas som liten, och därmed är rekryteringsgärningen straffri” (s. 242). En sådan gärning skulle, om risken inte hade varit liten, kunnat bestraffas som stämpling till brott enligt nuvarande regelverk. De gärningar som förväntas träffas av de föreslagna reglerna i 16 kap. 14 a och b §§ befinner sig så att säga bortom de gränser för ansvar som ställs upp av reglerna om osjälvständiga brott i 23 kap. brottsbalken. Det är fråga om gärningar som inte riktigt når upp till de krav som ställs för att det ska vara fråga om ett osjälvständigt brott. Från systematisk utgångspunkt framstår det som inkonsekvent att trots detta faktum kriminalisera dessa gärningar som självständiga brott i 16 kap. brottsbalken. De situationer som de föreslagna brotten är tänkta att träffa borde lämpligen hanteras i samband med reglerna om osjälvständiga brott i 23 kap. brottsbalken.

Det kan enligt Juridiska fakultetsnämnden därutöver ifrågasättas om de gärningar som inte träffas av ansvaret enligt 23 kap. brottsbalken verkligen är straffvärda. Detta regelverk har nyligen reformerats i utvidgande riktning. De nya, utvidgade reglerna om förberedelse och stämpling till brott har ännu inte trätt i kraft. Det vore enligt Juridiska fakultetsnämnden klokt att utvärdera effekterna av detta regelverk innan man överväger regler som i praktiken innebär en utvidgning av just dessa regler. I sammanhanget bör noteras att det förslag om nya regler om osjälvständiga brott som presenterades av regeringen i prop. 2025/26:49 – och som har antagits av riksdagen – är betydligt mindre långtgående än de förslag om nya regler för osjälvständiga brott som lämnades i SOU 2024:55. De skäl som på goda grunder anförs i prop. 2025/26:49 angående förslagen i 2024 års utredning gör sig gällande också i relation till de ny remitterade betänkandet.

Begreppet kriminell sammanslutning är vagt – trots att det definieras i lagen – och leder till att ansvarets gränser blir otydliga.

Det är inte lätt att definiera ett begrepp som kriminell sammanslutning på ett sätt som lever upp till de stränga krav på förutsebarhet och legalitet som är grundläggande för straffrätten. Utredningens förslag till definition präglas av en vilja att fånga så många olika typer av sammanslutningar som möjligt. Exempelvis sägs att begreppet ”är avsett att träffa den kriminella miljöns olika grupperingar, allt från löst sammansatta grupper till välorganiserade kriminella strukturer” (s. 471). I författningskommentaren sägs också bland annat följande (s. 472). ”Viss struktur behöver finnas i sammanslutningen men den kan vara tämligen löst uppbyggd kring roller och hierarkier samt ad-hoc-betonad i sina arrangemang kring exempelvis ordergivning eller vem som gör vad för att utföra brottslighet eller specifika brott. Varken sammanslutningen i sig eller den brottslighet som utförs behöver vara välplanerad eller samordnad eller ske i en på förhand bestämd ordning.” Flera andra, liknande citat från utredningen skulle ha kunnat anföras här. Det finns inte något krav på att sammanslutningen ska ha viss varaktighet. Det är svårt att frigöra sig från tanken att varje fall där fler än två personer samarbetar i fråga om brott för att uppnå ekonomisk vinning eller annan fördel skulle kunna omfattas. Att tala om en kriminell sammanslutning också i sådana fall innebär att begreppet tunnas ut och blir svårt att avgränsa. Nackdelen med en skarpare och tydligare avgränsad definition är att en del fall riskerar att hamna utanför. Juridiska fakultetsnämnden anser dock att en skarpare definition inte skulle innebära att straffvärda fall skulle hamna utanför. En sådan definition hade med andra ord varit att föredra.

Juridiska fakultetsnämnden har därutöver följande påpekanden i lagstiftningstekniska frågor.

Den föreslagna regleringen avviker i systematiskt hänseende från vad som förekommer i brottsbalken i övrigt. Den föreslagna 16 kap. 14 § innehåller endast en definition av hur begreppet kriminell sammanslutning ska förstås. Själva brottsbeskrivningarna gällande kriminella sammanslutningar finns istället i de föreslagna 16 kap. 14 a och b §§. Några liknande bestämmelser som den i den föreslagna 16 kap. 14 § – som alltså endast innehåller en definition – förekommer inte i brottsbalken i övrigt. Lagstiftningstekniken förekommer i en del annan straffrättslig lagstiftning, exempelvis i terroristbrottslagen (som tycks ha utgjort förebild, se exempelvis s. 297 i det remitterade betänkandet), men inte i brottsbalken. Det framstår som systemfrämmande att mitt i den långa uppräknings av olika typer av brottsbeskrivningar som finns i brottsbalkens andra avdelning (3 till 24 kapitlet) införa en bestämmelse som inte utgör en brottsbeskrivning, utan endast en begreppsbestämning. Det hade varit en bättre ordning att sammanföra de föreslagna 16 kap. 14–14 b § till en bestämmelse som inte avviker från lagstiftningstekniken i brottsbalken i övrigt.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Pernilla Leviner. Yttrandet har beretts av docent Erik Svensson. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Pernilla Leviner

Karolina Alveryd

BESLUT

2026-04-29

Dnr SU FV-0591-26

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

Justitiedepartementet

Remissvar: Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13)

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har fått möjlighet att yttra sig över remissen Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13).

Synpunkter har lämnats av Kriminologiska institutionen vilket utgör Samhällsvetenskapliga fakultetsnämndens svar, se bilaga.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus Yvonne Svanström. Föredragande har varit handläggare Kay Artle

Stockholms
universitet

REMISSVAR

2026-04-08

Dnr SU FV-0591-26

Henrik Tham
Professor emeritus
Kriminologiska institutionen

Kriminologiska institutionens förslag till remissvar på SOU 2026:13 Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar

Förslaget

Förslaget till ny lagstiftning innebär

- Kriminalisering av deltagande i kriminell sammanslutning
- Kriminalisering av samröre med kriminell sammanslutning
- Kriminalisering av försök till dessa brott
- Utvidgning av tvångsmedel för dessa brott

Sammanfattning av Kriminologiska institutionens bedömning

Kriminologiska institutionen avvisar förslaget till lagstiftning. Tydliga definitioner saknas av såväl kriminell sammanslutning som samröre. Lagförslaget blir därmed tydligt rättsosäkert.

Institutionens bedömning

Hotbilden

Det är numer legio att i statliga utredningar och propositioner på straffrättens område ägna flera sidor åt att beskriva den organiserade brottslighetens systemhotande karaktär. Denna utredningen skiljer sig härvidlag inte. Den organiserade brottslighetens systemhotande karaktär har framhållits i budgetpropositionerna sedan 20 år tillbaka. Det påpekas också i olika officiella dokument att denna typ av brottslighet utvidgas och blir

Kriminologiska institutionen

Stockholms universitet
106 91 Stockholm

Besöksadress
Universitetsvägen 10C, plan 6
www.su.se/kriminologiska-institutionen/

Telefon: 08-16 23 34
E-post: prefekt@criminology.su.se

allvarligare år från år. Även det statliga våldsmonopolet påstås nu vara hotat.

Att det finns problem med organiserad brottsligheten i Sverige är oemotsagt, men återkommande beskrivningar av detta slag, utan tydligt empiriskt stöd för att det faktiskt hotar Sveriges samhällssystem i grunden, bör främst betraktas som ett sätt att försöka etablera en otrygghet som kan berättiga en alltmer repressiv och auktoritär straff- och tvångslagstiftning.

Terrorism

Begreppet terrorism förekommer 107 gånger i utredningen. Hotbilden skruvas härmed upp. Genom att framhålla det systemhotande i den organiserade brottsligheten blir det möjligt att göra analogier till terrorism, och lagstiftningsmodeller från terroristlagstiftningen kan användas.

För att dömas för terroristbrott krävs att gärningen allvarligt kan skada ett land eller en mellanstatlig organisation. Därtill ska avsikten vara att 1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en del av en befolkning, 2. otillbörligen tvinga ett offentligt organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller 3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i ett land eller i en mellanstatlig organisation (SFS 2022:666). Det framgår således att terroristbrott är en helt annan typ av brottslighet än den som är föremål för utredningen, vilket även tar sig uttryck i att straffen för terroristbrott är betydligt högre. Att även betrakta deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar som terrorism, innebär en betydande expansion av vad som ska betraktas som terrorism.

Definitioner

I utredningen framhålls på flera ställen problemet med definitionen av organiserad brottslighet och kriminell sammanslutning, två begrepp som tydligt överlappar och som används parallellt. Det framhålls att det inte finns någon svensk definition av organiserad brottslighet och att det är svårt att ge en enhetlig bild av den organiserade brottsligheten i Sverige. Därmed

blir det svårt att bedöma hur definitionen av kriminell sammanslutning ska tolkas och tillämpas.

Lägg därtill att det inte ställs ”något krav på sammanslutningens varaktighet” (s.16). Definitionen kan således bli tillämplig redan vid första tillfället som brottsligheten utförs. Det räcker således med ”ett fortsatt samarbete mellan åtminstone tre personer” för att det ska utgöra en kriminell sammanslutning. Vidare kan i princip samtliga brottstyper ses som organiserade. Enligt Myndighetsgemensam lägesbild av den organiserade brottsligheten (2023) anges: ”Eftersom definitionen är bred utesluter den i praktiken ingen brottslighet”.

Förutom direkt deltagande i kriminell sammanslutning ska nu även ”samröre” kriminaliseras, vilket är ytterligare ett svårdefinierat och vagt begrepp som riskerar omfatta en mängd handlingar som inte är direkt kopplade till den kriminella sammanslutningens konkreta brottslighet. Även individer som inte direkt medverkat men som på något sätt främjat, stärkt eller understött den kriminella sammanslutningen ska dömas för deltagande i en kriminell sammanslutning.

I det kriminaliserade samröret ingår även rådgivning. Samtliga dessa samrörandeformer är svåravgränsade och riskerar i sin tillämpning leda till en otydlighet om vad som är straffbart. I ett särskilt yttrande av experten Thomas Olsson framhålls att det blir särskilt problematiskt vad som ska betraktas som kriminell rådgivning, en oklarhet som riskerar få konsekvenser för relationen mellan advokater och deras klienter. Olsson tar i sitt yttrande också upp svårigheterna med att definiera samröre i det vardagliga umgänget mellan vänner och familjemedlemmar. Till detta kan läggas problem med hur samröre ska bedömas om det förekommit hot, t.ex. att förvara något som är illegalt.

Den ekonomiska vinningen av organiserad brottslighet kan, enligt utredningen, tänkas användas för terroristverksamhet. Av de 62 000 personer som Polismyndigheten anser vara gängkriminella eller kopplade till gängkriminaliteten uppges 4 000 utnyttja välfärdssystemet på ett icke lagligt sätt. De vinster som härigenom görs skulle då kunna användas för att

finansiera terrorism. Det gäller även handel med narkotika och andra typer av vinningsbrott. Med den vida definitionen av organiserad brottslighet kommer ett mycket stort antal personer att på detta sätt kunna tänkas göra sig skyldighet till samröre med terrorism.

Rättssäkerhet

Definitionen av organiserad brottslighet och gängbrottslighet är alltså erkänt oklar. Det gäller även hur deltagande och samröre ska kunna definieras. Till detta kommer att även försök till deltagande och samröre ska kriminaliseras, något som rimligen blir svårt att definiera på ett säkert sätt. Med så osäkra definitioner i flera led måste frågan ställas om det då ens går att avkunna domar som i strikt mening är felaktiga. Rättsosäkerheten i den föreslagna lagstiftningen måste bli avsevärd.

Slutsats

Kriminologiska institutionen avvisar förslagen i SOU 2026:13.

Beredning och beslut

Kriminologiska institutionens förslag till remissvar på SOU 2026:13 Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (dnr SU FV-0591-26) beslutades per capsulam den 01 april 2026 av Kriminologiska institutionens styrelse, under ledning av ordföranden, professor Tove Pettersson.

Remissvaret har beretts av professor emeritus Janne Flyghed och professor emeritus Henrik Tham.

Protokollförare var Silsa Heilborn, administrativ chef. Institutionsstyrelsens beslut protokollfördes med dnr SU-312-0004-26.